

ACTA HISTRIAE

32, 2024, 4

UDK/UDC 94(05)

ISSN 1318-0185
e-ISSN 2591-1767

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper
Società storica del Litorale - Capodistria

ACTA HISTRIAE

32, 2024, 4

KOPER 2024

ISSN 1318-0185
e-ISSN 2591-1767

UDK/UDC 94(05)

Letnik 32, leto 2024, številka 4

**Odgovorni urednik/
Direttore responsabile/
Editor in Chief:**

Darko Darovec

**Uredniški odbor/
Comitato di redazione/
Board of Editors:**

Gorazd Bajc, Furio Bianco (IT), Flavij Bonin, Paolo Broggio (IT), Stuart Carroll (UK), Àngel Casals Martínez (ES), Alessandro Casellato (IT), Dragica Čeč, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Marco Fincardi (IT), Darko Friš, Aleksej Kalc, Borut Klabjan, Urška Lampe, Amanda Madden (USA), John Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Aleš Maver, Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Jeppe Büchert Netterstrøm (DK), Žiga Oman, Egon Pelikan, Luciano Pezzolo (IT), Jože Pirjevec, Claudio Povolito (IT), Marijan Premović (MNE), Colin Rose (CA), Luca Rossetto (IT), Vida Rožac Darovec, Tamara Scheer (AT), Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Nancy M. Wingfield (USA), Salvator Žitko.

**Uredniki/Redattori/
Editors:**

Žiga Oman, Urška Lampe, Boštjan Udovič, Jasmina Rejec

**Prevodi/Traduzioni/
Translations:**

Cecilia Furioso Cenci (it.), Žiga Oman (angl.)

**Lektorji/Supervisione/
Language Editors:**

Žiga Oman (angl., slo.), Cecilia Furioso Cenci (it.)

**Izdajatelj/Editori/
Published by:**

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria® / Institut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente®

Sedež/Sede/Address:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, SI-6000, Koper-Capodistria, Garibaldijeva 18 / Via Garibaldi 18, e-mail: actahistriae@gmail.com; https://zdjp.si/en/p/actahistriae/

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Naklada/Tiratura/Copies:

300 izvodov/copie/copies

**Finančna podpora/
Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije / Slovenian Research and Innovation Agency

**Slika na naslovnici/
Foto di copertina/
Picture on the cover:**

Skalne poslikave v Hekimdere pri vasi Çiçekli v okrožju İlkizdere v provinci Rize v Turčiji / Pitture rupestri a Hekimdere, vicino al villaggio di Çiçekli, nel distretto di İlkizdere della provincia di Rize in Turchia / Hekimdere Rock Depictions near the village of Çiçekli in the İlkizdere district of the Rize province in Türkiye (foto/photo: Okay Pekşen, 2022).

Redakcija te številke je bila zaključena 15. decembra 2024.

Revija Acta Histriae je vključena v naslednje podatkovne baze / Gli articoli pubblicati in questa rivista sono inclusi nei seguenti indici di citazione / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: CLARIVATE ANALYTICS (USA): Social Sciences Citation Index (SSCI), Social Scisearch, Arts and Humanities Citation Index (A&HCI), Journal Citation Reports / Social Sciences Edition (USA); IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) (UK); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); DOAJ.

To delo je objavljeno pod licenco / Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a Creative Commons BY-NC 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zdjp.si/it/>.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website [http: https://zdjp.si/en/](https://zdjp.si/en/).

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Okay Pekşen & Yasin Topaloğlu: A New Rock	
Art Area in Anatolia: Hekimdere Rock Depictions	459
<i>Una nuova area di arte rupestre in Anatolia: le pitture rupestri di Hekimdere</i>	
<i>Novo območje skalne umetnosti v Anatoliji: skalne upodobitve v Hekimdere</i>	
Marija Mogorović Crljenko & Danijela Doblanović Šuran:	
Households in the Rovinj Census of 1595/6	495
<i>Le famiglie secondo il censimento di Rovigno del 1595/6</i>	
<i>Gospodinjstva po rovinjskem popisu prebivalstva iz let 1595/1596</i>	
Jurij Perovšek: Kulturno-bojni značaj Jutra v dvajsetih	
letih 20. stoletja – kritični premisleki	521
<i>La lotta culturale di Jutro negli anni venti del XX secolo –</i>	
<i>riflessioni critiche</i>	
<i>The Cultural-Struggle Character of Jutro in the 1920s –</i>	
<i>Critical Reflections</i>	
Gorazd Bajc, Tomaž Hvala & Darko Friš:	
Prispevek k biografiji Franca Snoja – ameriška leta, 1941–1943	559
<i>Contributo alla biografia di Franc Snoj – il periodo americano, 1941–1943</i>	
<i>Contribution to the Biography of Franc Snoj – American Years, 1941–1943</i>	
Tomaž Čelig: Prispevek k poznavanju sovjetskih vojaškopoličnih	
groženj in pomoči Zahoda Jugoslaviji v obdobju 1948–1951	607
<i>Contributo alla conoscenza delle minacce politico-militari sovietiche e</i>	
<i>dell'assistenza dell'Occidente alla Jugoslavia nel periodo 1948–1951</i>	
<i>Contribution to the Understanding of Soviet Military-Political</i>	
<i>Threats and Western Aid to Yugoslavia in the Period 1948–1951</i>	
Petra Grabovec, Špela Chomicki & Tomaž Kladnik:	
Dogajanje na območju Halož v obdobju vojne za obrambo	
suverenosti Republike Slovenije leta 1991	631
<i>Gli avvenimenti nella regione di Haloze durante la guerra per</i>	
<i>la difesa della sovranità della Repubblica di Slovenia nel 1991</i>	
<i>Events in the Haloze Region During the War for the Defence of the</i>	
<i>Sovereignty of the Republic of Slovenia in 1991</i>	

Milena Dževerdanović Pejović: Maritime Archetypes of Montenegrin Women: Heroism and Solitude	657
<i>Gli archetipi del rapporto tra la donna montenegrina e il mare: eroismo e solitudine</i>	
<i>Pomorski arhetipi črnogorskih žensk: junaštvo in samota</i>	

POROČILA

RELAZIONI

REPORTS

Veronika Kos: Symposium Report on <i>Violence, Justice and Reconciliation in the Mediterranean of the Three Religions: Peacemaking in the Christian, Muslim and Jewish Context (16th–19th Century)</i> , 14–15 November 2024, Rome	683
---	-----

Angelika Ergaver: Conference Report on <i>Facing Foreigners in Urban Early Modern Europe: Legislation, Deliberation, Practice</i> , 27–29 November 2024, Maribor	687
---	-----

DOGAJANJE NA OBMOČJU HALOZ V OBDOBJU VOJNE ZA OBRAMBO SUVERENOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE LETA 1991

Petra GRABROVEC

Študijski center za narodno spravo, Tivolska cesta 42, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: petra.grabrovec@scnr.si

Špela CHOMICKI

Študijski center za narodno spravo, Tivolska cesta 42, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: spela.chomicki@scnr.si

Tomaž KLADNIK

Slovenska vojska, Engelsova cesta 15, Kadetnica, 2111 Maribor, Slovenija
e-mail: tomazkladnik7@gmail.com

IZVLEČEK

Pričujoči članek na podlagi zbirke stalnega dokumentarnega gradiva Ministrstva za obrambo Republike Slovenije in ustnih pričevanj predstavlja dogajanje na območju Halož v času osamosvojitvene vojne za Slovenijo leta 1991, ki do sedaj še niso bila deležna podrobnejše znanstvene obravnave. Na omenjenem območju, kjer so bili pričakovani morebitni premiki jugoslovanskih vojaških enot, sicer ni bilo bojnih aktivnosti med vojaštvom, ampak je šlo za obrambno aktivnost in formiranje južne meje z Republiko Hrvaško.

Ključne besede: vojna za Slovenijo, Haloze, slovenska južna meja, mejne kontrolne točke, Teritorialna obramba (TO), milica

GLI AVVENIMENTI NELLA REGIONE DI HALOZE DURANTE LA GUERRA PER LA DIFESA DELLA SOVRANITÀ DELLA REPUBBLICA DI SLOVENIA NEL 1991

SINTESI

Questo articolo, basato sul materiale documentario permanente del Ministero della Difesa della Repubblica di Slovenia e su testimonianze orali, presenta gli eventi nella regione di Haloze durante la guerra d'indipendenza della Slovenia del 1991, che non sono ancora stati oggetto di uno studio scientifico dettagliato. In quest'area, dove si prevedevano possibili movimenti di truppe jugoslave, non si svolsero combattimenti, ma piuttosto attività difensive e la formazione del confine meridionale con la Repubblica di Croazia.

Parole chiave: guerra d'indipendenza slovena, Haloze, confine meridionale slovene, posti di blocco di confine, Forza di difesa territoriale slovena (TO), Milizia

UVOD

Smrt Josipa Broza Tita, 4. maja 1980, je nakazala nadaljnje postopno ugašanje jugoslovanske države. Tekom osemdesetih let 20. stoletja je Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ) sicer navzven še dajala videz stabilne, mirne in gospodarsko močne države, vendar so notranjepolitične krize¹ na pragu devetdesetih let privedle do razpada države. Dvajseto stoletje se je začelo in končalo z vojno na Balkanu, v katero je bilo v obeh primerih neposredno vpleteno tudi slovensko ozemlje (Gabrič, 2005b, 1148).

Obdobje po Titovi smrti je bilo zaznamovano z več krizami, ki so se odvijale tako na političnem, kot na gospodarskem področju. Prav gospodarstvo je v osemdesetih letih 20. stoletja še zmeraj čutilo posledice svetovne naftne krize iz desetletja poprej in je bilo povezano z zadolženostjo države v tujini, inflacijo, devalvacijo dinarja, primanjnkovanjem naftnih derivatov, težavami pri preskrbi s surovinami in življenjskimi potrebščinami, ipd.²

Gospodarska kriza³ v Jugoslaviji je bila v tesni povezavi s politično krizo, ki je temeljila na mednacionalnih nasprotovanjih.⁴ Srbski politični vrh je menil, da je za krizo gospodarstva odgovorna konfederativna državna ureditev. Slobodan Milošević je med drugim novembra 1984 izjavil: »Če politika dezintegracije in separatizma ne odide s scene, ta [jugoslovanska, op. a.] družba nima perspektive in bo morala razpasti« (Gabrič, 2005a, 1168). Čeprav je slovenska politika do druge polovice osemdesetih let 20. stoletja zagovarjala bolj kompromisno politiko do Beograda, je kasneje prišlo do preobrata.⁵ Kot izpostavlja Jelka Piškurić, je razlog za to tičal predvsem v naraščajočem srbskem nacionalizmu v obdobju, »ko so mnogi komunistični režimi [vzhodnega bloka, op. a.] padli« (Piškurić, 2021, 67). Slovenska politika je posledično začela zagovarjati demokratizacijo tako političnega kot kulturnega in gospodarskega življenja (Gabrič, 2005a, 1168–1172; 2005b, 1148–1149; Čepič, 2005a, 1151; Štih, Simoniti & Vodopivec, 2016, 732–738; Piškurić, 2021, 67–68).

PRIPRAVE NA OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

Od septembra do decembra leta 1989 so v slovenski skupščini potekale priprave na sprejetje nove volilne zakonodaje. 27. decembra 1989 je bil sprejet *Zakon o volitvah* v

1 Delovanje Službe državne varnosti (SDV) je bilo v obdobju osemdesetih let 20. stoletja zaradi notranjepolitične krize usmerjeno predvsem v zagotavljanje kontinuitete vzpostavljenega političnega sistema. Prim. Šela (2022); Šela in Friš (2017).

2 O vplivu gospodarske krize na vsakdanje življenje Slovencev v osemdesetih letih 20. stoletja prim. Piškurić (2022, 547–582).

3 V Jugoslaviji so gospodarsko krizo začeli poimenovati kot *kriza* šele sredi osemdesetih let. V delu *Jugoslovansko društvo u krizi* iz leta 1985 je hrvaški ekonomist Branko Horvat izpostavil, da je bil jugoslovanski politični sistem glavna ovira gospodarskega in družbenega razvoja v državi (Lorenčič, 2010, 274).

4 O gospodarskem položaju Jugoslavije in gospodarske krize v osemdesetih letih prim. Lazarević in Rendla (2022, 343–370).

5 Kot izpostavlja Božo Repe (2022, 306), pri slovensko-srbskih odnosih v zadnjem desetletju Jugoslavije ni šlo za mednacionalni konflikt na podlagi historično podkrepljenega sovraštva (kot primer Srbov in Hrvatov ali Srbov in Albancev), ampak za različne ideje o ureditvi in prihodnosti Jugoslavije.

skupščine in zakoni za izvedbo volitev (UL SRS, 42/1989, 2232–2243). Na podlagi tega so bile 8. januarja 1990 razpisane prve povojne večstrankarske volitve za obdobje med 8. in 22. aprilom 1990. Volitve so bile prelomni dogodek, ki so hkrati pomenile pomemben korak k oblikovanju samostojne in demokratične države (UL SRS, 49/1989, 2232–2233; Čepič, 2005b, 1283–1284; Štih, Simoniti & Vodopivec, 2016, 744; Taškar, 1990b, 1; Pesek, 2007, 148). »Današnje volitve [...] so bile prelomnica v našem družbenem dogajanju, nekoliko širše so nam odprle tudi vrata v Evropo in svet, saj smo prvič po vojni volili neposredno in tajno« (Taškar, 1990a, 1).

Po volitvah je postalo pomembno vprašanje na slovenskem političnem področju t. i. vprašanje plebiscita⁶ o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. »Slovenija nima prihodnosti v Jugoslaviji. V njej nas čaka ekonomska in nacionalna smrt« (Stojanov, 1990, 1). Konec novembra 1990 je bil sprejet zakon o izvedbi plebiscita, ki je bil nato izpeljan 23. decembra istega leta. Plebiscita se je udeležilo 93,5 % volilnih upravičencev in od tega se je 88,5 % volivcev odločilo za samostojno in neodvisno državo (Valič Zver, 2013, 271–272; Pesek, 2007, 209; Osojnik, 2022, 463–502). Na Ptujskem se je plebiscita udeležilo 94,4 % volilnih upravičencev, za samostojno in neodvisno Slovenijo pa je glasovalo 91,9 % volivcev. Po poročanju lokalnega časnika *Tednik* je bila na številnih manjših volilnih mestih udeležba stoodstotna. Končen izid je zavezal slovensko vlado, da v obdobju šestih mesecev uresniči odločitev plebiscita.⁷

Plebiscit je za nami. Slovenija si je tako, malo nasršena in malo negotova, vzela svoj prostor pod soncem v tej novi pomladi narodov in z eno nogo stopila na evropski zemljevid kot samó sebi pripadajoča entiteta, kot klasična država (Lorenci, 1990, 1).

Obdobje do junija 1991 je bilo zaznamovano s pripravami na osamosvojitve Slovenije in pogovori z jugoslovanskim vrhom. Po poročanjih tujih medijev je bila Jugoslavija tedaj ena izmed treh kriznih žarišč na svetu. V maju 1991 so se razmere začele še posebej zaostrovati, hkrati pa so bile v državi že konstantne izredne razmere in grožnje z državljansko vojno. Na Hrvaškem so se začeli spopadi med Hrvati in Srbi, ki so nakazovali na resnost prihajajočega obdobja osamosvajanja republik. Kljub zaostrovanju notranjepolitične situacije v Jugoslaviji, je Slovenija vztrajala pri datumu osamosvojitve, 26. juniju 1991, kot je bilo to določeno s plebiscitom (Valič Zver, 2013, 272–273; Pesek, 2007, 280, 331).

Republika Slovenija je v dogovoru z Republiko Hrvaško nameravala razglasiti samostojnost 26. junija 1991, vendar so v medsebojnem tajnem sporazumu določili razglasitev neodvisnosti za dan prej. Tajni sporazum je bil sklenjen z namenom preprečitve morebitnih izrednih ukrepov iz Beograda. Tako sta obe republiki razglasili neodvisnost 25. junija 1991, Slovenija s Temeljno listino o samostojnosti

6 O plebiscitni pobudi prim. Osojnik (2023).

7 *Tednik*, 27. 12. 1990: Dočakali smo dan..., 2.

Republike Slovenije, vendar je od te točke šel zgodovinski razvoj dogodkov v obeh republikah v dve smeri. V Sloveniji so se dogodki osamosvojitve odvijali v hitrejšem postopku, medtem ko je bil proces osamosvajanja na Hrvaškem počasnejši (Štih, Simoniti & Vodopivec, 2016, 754–755). Jugoslovanski vojaški vrh je sprejel odločitev ukrepanja proti Sloveniji z odredbo v *Uradnem listu SFRJ*, in sicer so 25. junija 1991 prepovedali vzpostavljane mejnih prehodov znotraj državnega ozemlja. Hkrati so izdali odredbo o odstranitvi že vzpostavljenih mejnih prehodov. S tem so dali pravno podlago vojaškemu ukrepanju, saj je začela odredba Zveznega izvršnega sveta s podpisom predsednika Anteja Markovića veljati naslednji dan po objavi (UL SFRJ, 47/1991, 726). Svečana razglasitev neodvisnosti Republike Slovenije je potekala 26. junija 1991, ko so pred parlamentom v Ljubljani simbolno sneli jugoslovansko zastavo in izobesili novo slovensko zastavo (Štih, Simoniti & Vodopivec, 2016, 754–755).

Na Ptuj se je 26. junija 1991 odvijala osrednja občinska slovesnost ob razglasitvi samostojnosti Slovenije. Nekaj minut pred 22. uro se je na trgu pred magistratom začela slovesnost s kulturnim programom, kjer so ob zaključku ob zvokih fanfar dvignili novo slovensko zastavo. Kot simbol slovenstva so ob slovesnosti posadili lipo. V nagovoru je predsednik občinske skupščine Ptuj Vojteh Rajher dejal:

Vemo, da so številne generacije pred nami že oblikovale narodne skupnosti v države, vemo, da mnoge to poizkušajo ali pa bodo to isto šele storile. Vendar pa je danes to dejanje NAŠA zgodovinska resnica in NAM pripada ta trenutek (Ozmeč, 1991, 8).

V nadaljevanju članka je predstavljeno dogajanje na območju Halož v času vojne za obrambo suverenosti Republike Slovenije, ki do sedaj še ni bilo deležno podrobnejše znanstvene obravnave.⁸ Gre za območje, kjer po razglasitvi samostojnosti Slovenije ni bilo bojnih aktivnosti med enotami Teritorialne obrambe (TO) in Jugoslovanske ljudske armade (JLA), kot je bilo to v njegovi neposredni bližini (Ormož in Središče ob Dravi). Enote TO in milice so bile v pripravljenosti, saj skozi Haloze še danes poteka transportni koridor, del t. i. Pyhrnske smeri v X. evropskem prometnem cestnem koridorju, ki povezuje Regensburg, Gradec (Graz), Maribor in Zagreb (Ficko, 2014, 942). Predvidevali so možnost prodora enot JLA tudi od meje s Hrvaško do mejnega prehoda Šentilj na slovensko-avstrijski državni meji. Druga možnost je bil prodor enot JLA iz smeri Varaždina preko Zavrča in Ptuja proti Mariboru in Šentilju. Na podlagi tega je bilo težišče vojaškega udejstvovanja postavljeno na varovanje na novo vzpostavljene državne meje. Ker državna meja kot taka pred tem fizično ni obstajala in je pretok ljudi in prometa potekal brez ovir, je bilo treba vzpostaviti celotno infrastrukturo mejnih kontrolnih točk (MKT).⁹

8 O predstavitvi in problematiki arhivskih virov za obdobje slovenske osamosvojitve prim. Chomicki in Grabrovec (2023).

9 MORS, Informacija o stanju in aktivnosti TO na območju Občine Ptuj v času ob razglasitvi neodvisne Slovenije, 16. 7. 1991.

TERITORIALNA OBRAMBA IN VOJNA ZA OBRAMBO SUVERENOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE 1990–1991

Dogodki na Češkoslovaškem v letu 1968, znani tudi pod imenom Praška pomlad, in intervencija sovjetskih sil, ki je sledila 21. avgusta istega leta, so v Jugoslaviji povzročili določeno mero zaskrbljenosti. Politično vodstvo je podprlo koncept *vseljudske obrambe*, ki je bila realizirana 20. novembra 1968 z ustanovitvijo Glavnega štaba za ljudski odpor. V *Zakonu o ljudski obrambi* so marca 1969 sprejeli določila o organizaciji TO, ki je bila organizirana na ozemlju celotne SFRJ in bi v primeru vojaške akcije pomenila podporo JLA na terenu. Enote TO so bile poleg sodelovanja z enotami JLA predvidene tudi za samostojno delovanje v obrambi urbanih in podeželskih naselij ter reševanju prebivalstva, pri protidesantni obrambi, pri organizaciji odpora, za podporo pri odpravljanju radioloških, bioloških in kemičnih napadov ter pri iskanju in uničenju neeksplozivnih ubojnih sredstev. Nova vojaška doktrina je tako predvidevala, da enote TO v primeru okupacije ne bi zapustile zasedenega območja, temveč bi poskrbele za organizacijo vojaškega odpora v zaledju (Kladnik, 2007, 16–18; 2008, 816–818; Guštin, 2010, 279–280).

Manevrske enote TO so bile namenjene izvajanju ofenzivnih operacij in bojnega delovanja na širšem območju, medtem ko so bile prostorske enote sicer številčnejše, vendar so bile namenjene za delovanje na območju občin in mestnih skupnosti. Pokrajinski štab za Teritorialno obrambo (PŠTO) Vzhodnoštajerske pokrajine je imel svoj sedež v Mariboru, pod njegovo poveljstvo pa so spadale TO občin Maribor, Lenart, Ormož, Slovenska Bistrica in Ptuj. Natančneje so bile v Mariboru oblikovane tri brigade, v okoliških občinah pa odredne četne sestave (Pohorski odred v Slovenski Bistrici, Slovenskogoriški v Lenartu, Gornji Radgoni in Ormožu, in Haloški odred na Ptuj).¹⁰ V naslednjih letih je sledila tretja reorganizacija TO, in sicer med letoma 1982 in 1985 (Kladnik, 2008; Bolfek, 2011, 47–56, 84).

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja po dogodkih, ki so v slovenski družbi in politiki utrdili zavezanost plebiscitarni odločitvi o vzpostavitvi samostojne in demokratične države, ter po dogodkih, ki so se sočasno odvijali na Hrvaškem, se je jugoslovanski vojaški vrh odzval z izdajo tajnega ukaza o premiku orožja iz skladišč TO v skladišča JLA, in sicer pod pretvezo neustreznosti skladiščenja orožja. V Sloveniji je JLA prevzela 80 % orožja, 20 % pa ga je uspela obdržati TO. To je pomenilo, da je bila slovenska vojska leto dni pred agresijo JLA večinsko razorožena. Po poskusu razorožitve TO je Republiški sekretariat za ljudsko obrambo začel z oblikovanjem Manevrske strukture Narodne zaščite z namenom obrambe pred vojaškim posegom JLA na območje Slovenije. Na območju Vzhodnoštajerske pokrajine je bil strukturiran Pokrajinski štab za manevrsko strukturo narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine. Prav tako je bilo oblikovanih sedem občinskih štabov (Maribor, Pesnica, Ruše, Slovenska Bistrica, Ormož, Lenart in Ptuj), katerih naloga je bila prikrit izvzem orožja iz vojašnic JLA in njegova razmestitev v tajna skladišča (Kladnik, 2022, 516–522; Torkar,

¹⁰ Za več o tem prim. Kladnik (2022, 512–515).

2011, 358). Hkrati so na Ministrstvu za notranje zadeve oblikovali načrt za vojno delovanje slovenske milice.¹¹ Ministrstvo za zunanje zadeve pa je z diplomatskim delovanjem utiralo pot k osamosvojitvi Slovenije (Bukovnik & Debeljak 2006, 155–170; Štih, Simoniti & Vodopivec, 2016, 746–748; Pesek, 2007, 397–403; Valič Zver, 2022, 24–25).

S sprejetjem svežnja ustavnih dopolnil, s katerimi je Skupščina RS 27. in 28. septembra 1990 odpravila veljavnost zveznih dokumentov, ki so bili v nasprotju z republiško ustavo, med drugim tudi, da sta služenje vojaškega roka in slovenska TO v izključni pristojnosti Slovenije, so lahko 15. maja 1991 na služenje vojaškega roka vpoklicali vojake prve generacije slovenskih nabornikov. Ker so bile ocene varnostnega tveganja narejene že več mesecev pred osamosvojitvijo, so se zavedali, da naborniki v šestih mesecih ne bodo mogli povečati obrambne moči države. Kljub temu so z vpoklicem v učna centra TO v Pekrah in na Igu dokazali samostojnost obrambe Slovenije, kljub zahtevam JLA po vpoklicu slovenskih nabornikov v njihove vrste. Posledično je 23. maja 1991 prišlo do reakcije JLA v Pekrah, ko so z oklepnimi vozili obkolili učni center TO, zahtevali njegovo razpustitev in predajo nabornikov. Majski dogodki v Pekrah so pomenili potrditev, da je lahko Slovenija ob osamosvojitvi pričakovala resno varnostno grožnjo (Kladnik, 2022, 512–515; Guštin, 2011, 256).

Vojna na območju Republike Slovenije se je začela že na dan svečane razglasitve samostojnosti. 26. junija in nato intenzivneje 27. junija 1991, ko so iz vojašnic JLA krenile tankovske in oklepne enote v smeri mejnih prehodov s sosednjimi državami. Enote in poveljstva JLA so začele agresijo iz vojašnic korpusnih območij, podrejenih 5. vojaškemu območju v Zagrebu, in sicer: 31. korpus (poveljstvo v Mariboru), 32. korpus (poveljstvo v Varaždinu), 10. korpus (poveljstvo v Zagrebu), 13. korpus (poveljstvo na Reki (Rijeka)), 14. korpus (poveljstvo v Ljubljani) in 5. korpus vojaškega letalstva in protizračne obrambe (poveljstvo v Zagrebu) (Kladnik, 2021, 163–186). Istočasno so v Beogradu načrtovali vojaško akcijo širšega obsega na ozemlje Slovenije, ki pa so jo enote TO, milice in civilne obrambe uspešno onemogočile. Vojna agresija se je na območju Slovenije zaključila v obdobju desetih dni. S podpisom Brionske deklaracije (7. junija 1991) je bil proces osamosvajanja Slovenije zaustavljen za obdobje treh mesecev. Kljub določilom deklaracije se je jugoslovanski politični in vojaški vrh odločil odstopiti od nadaljnega ukrepanja v Sloveniji (Pesek, 2007, 466; Štih, Simoniti & Vodopivec, 2016, 754–755). Kot je izpostavila Rosvita Pesek, je bil jugoslovanski vrh prepričan »da gre v slovenskem primeru za izgubljeno stvar« (Pesek, 2007, 466).

Država SFRJ že dolgo časa ne deluje več. Veljavna ustava SFRJ nikakor ni in ne more biti ustrezna podlaga za rešitev ustavne krize. [...] Način in metode, s katerimi poskuša Zvezni izvršni svet reševati sporne zadeve med organi Socialistične

11 O nastanku in organizaciji organov za notranje zadeve v Ljudski republiki Sloveniji prim. Čoh Kladnik in Piškurić (2024, 21–45).

federativne republike Jugoslavije in Republiko Slovenijo so napačne. To so metode nasilnega vzpostavljanja razmer, kakršne so bile pred razglasitvijo Slovenije za samostojno in neodvisno državo (Hojs, 2014, 134–135).

DELOVANJE TERITORIALNE OBRAMBE NA OBMOČJU HALOZ V ČASU OSAMOSVOJITVENE VOJNE LETA 1991

*Nismo narod vojne, a če gre za naš obstoj, ga znamo braniti.*¹²

Po razglasitvi osamosvojitve Republike Slovenije je Republiški štab TO (RŠTO) izdal povelje za večjo stopnjo pripravljenosti:

*Vsled pričakovanih reakcij, predvsem pa armadnega vrha na odločitve [v] Slovenski skupščini in hrvaškem saboru o osamosvojitvi ter poskusa sprovajanja [uresničevanja, op. a.] zveznih zakonov in drugih zveznih predpisov za urejanje stvari na obrambnem in drugih področjih, je pričakovati različne reakcije in aktivnosti JLA in zveznih notranjih organov.*¹³

Območje Spodnjega Podravja je od 1. junija 1991 dalje, ko so v skladu z *Zakonom o obrambi in zaščiti* prenehali z delovanjem občinski štabi TO, pokrival 77. območni štab TO (77. OBM. ŠTO) s sedežem na Ptuj. Na tem območju so bile po osamosvojitvi predvidene možnosti manjših vojaških aktivnosti iz garnizona JLA na Ptuj, predvsem zaradi varovanja vojaških objektov na Ptuj, v Kidričevem in Novi vasi. Izpostavljeno je bilo delovanje pripadnikov vojske v civilu in možnost vojaške pomoči iz Maribora in specialnih armadnih skupin.¹⁴ Zraven varovanja vojaških objektov je TO predvidevala, da bodo enote JLA iz garnizona Ptuj težile k zasedbi in blokadi »vitalnih objektov družbeno-političnega in gospodarskega pomena, kakor tudi infrastrukturnih objektov«.¹⁵ V dokumentu so izpostavili infrastrukturne objekte, kot so most čez reko Dravo na Ptuj in most čez reko Dravo pri gradu Borl, križišča magistralne ceste Zagreb–Maribor v naselju Hajdina ter ostale cestne povezave proti Varaždinu in Krapini, saj je šlo za prometno infrastrukturo, ki je vodila skozi Slovenijo od Republike Hrvaške do Republike Avstrije.¹⁶

Strateško pomembno je bilo zavarovati južno mejo z Republiko Hrvaško, ki na območju Spodnjega Podravja poteka po južnem delu Halož. Geografsko so Haloze opredeljene kot »geološki podaljšek alpskega gorskega loka« (Zupančič, 2018, 11). Gričevje se od zahoda proti vzhodu znižuje, vendar še je zmeraj dodobra razgibano. Pokrajina je na severu

12 Tednik, 6. 6. 1991: Zaprisedli prvi slovenski vojaki, 10.

13 MORS, Povelje za uporabo enote 2.čTO HođTO s 1. v 1.čTO HođTO, n. d.

14 MORS, Povelje za uporabo enote 2. čTO HođTO s 1. v 1.čTO HođTO, n. d.

15 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

16 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

zamejena s hidrološko mejo (reki Dravinja in Drava), medtem ko se južna pokrajinska meja spaja s hrvaškim Zagorjem. »Politična meja s Hrvaško je sicer stara, a v naravi komaj zaznavna« (Zupančič, 2018, 11). Na podlagi tega je bilo potrebno junija 1991 na območju Haloz južno mejo fizično zavarovati pred morebitnim posredovanjem JLA.¹⁷

Po načrtu obrambe je bilo predvideno, da južno mejo (na vzhodu od naselja Zavrč do območja zahodno od naselja Čermožiše–Žetale) varuje 2. četa Haloškega odreda TO (HOdTO). Poveljstvo je s 1. vodom zavarovalo del meje na vzhodu od Zavrča in Sv. Florijana do Korenjaka. Poudarek je bil na varovanju komunikacijskih poti s Hrvaško, in sicer Ptuj–Zavrč–Varaždin, Zavrč–Drenovec–Gornja Voča in Zavrč–Korenjak–Gornja Voča. 2. vod HOdTO je imel nalogo varovanja meje na liniji Sv. Florijan–Veliki Okič–Skorišnjak z namenom preprečevanja prehodov meje. Poudarek je bil na varovanju in kontroli komunikacijskih poti Borl–Medribnik–Sv. Florijan–Zlogonje in Cirkulane–Prištava–Pohorje–Zalužje. 3. vod HOdTO je bil razporejen na liniji Skorišnjak–Ložina s poudarkom varovanja »na močnejše prehodnih komunikacijah, ki vodijo iz ozemlja R. Slovenije proti R. Hrvatski«¹⁸ in poti Leskovec–Gradišče–Cvetlin in Leskovec–Brezova Gora. Prav tako je bil del odreda razporejen na območju med naselji Ložine in Čermožiše ob meji, kjer pa je bil poseben poudarek na varovanju večjega tranzitnega koridorja Ptuj–Podlehnik–Krapina (del magistralne ceste Maribor–Zagreb¹⁹). Varovanja južne meje so bila organizirana zasedami, s patrolami in stražarskim zavarovanjem na komunikacijskih poteh.²⁰

Na območju 77. OBM. ŠTO je bilo pred vojno junija 1991 v pripravljenosti 1.038 pripadnikov TO. Prav tako so bile na tem območju enote organov za notranje zadeve (okrog 180 aktiviranih in rezervnih miličnikov). Po navedbah so »vse enote [...] dobro izurjene in usposobljene za namenske naloge, njihova poveljstva, pa sestavljena iz najustreznejših starešin«.²¹ V načrtu je bilo bojno delovanje enot TO v sodelovanju z enotami milice na celotnem območju 77. OBM. ŠTO.²²

*Naloge, ki bi jih enote izvajale bi zajemale preprečitev nasprotniku zavzetja upornih točk in vitalnih objektov na področju Območnega ŠTO, predvsem v centru Lenarta in Ptuja, [...] zavarovanja JRM [južne republiške meje, op. a.] z R. Hrvatsko ter varovanja vodstva DPS [družbenopolitičnih skupnosti, op. a.] [...] in drugih po presoji vitalnih objektov kot so komunikacije, ki vodijo v občinska središča.*²³

17 MORS, Povelje za uporabo enote 2. čTO HOdTO s 1. v 1.č.TO HOdTO, n. d.

18 MORS, Povelje za uporabo enote 2. čTO HOdTO s 1. v 1.č.TO HOdTO, n. d.

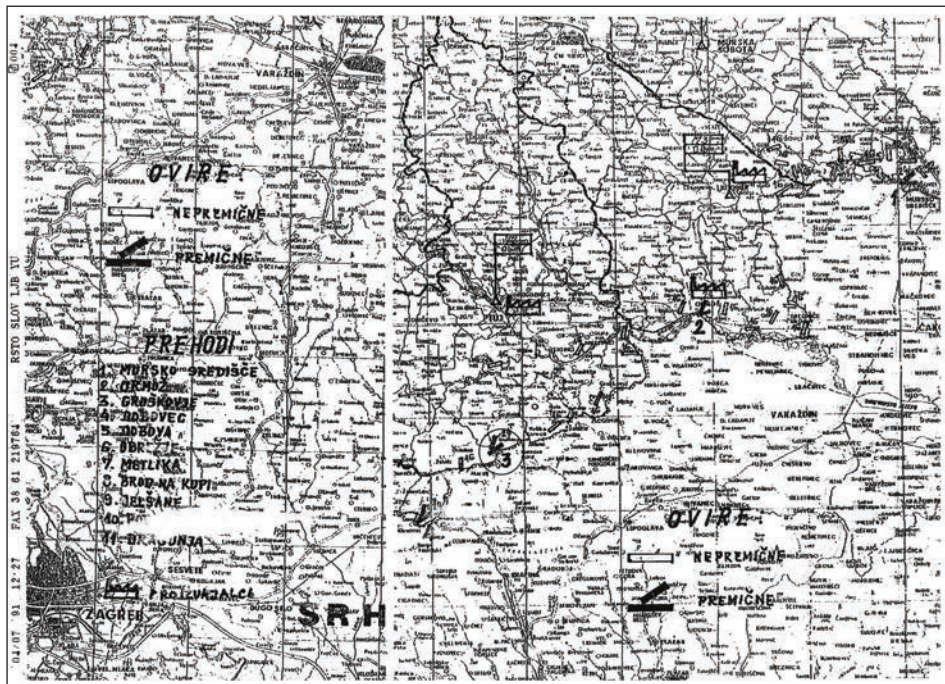
19 Današnji odsek Podravske avtoceste med Podlehnikom in Mednarodnim mejnim prehodom Gruškovje. DARS (2024).

20 MORS, Povelje za uporabo enote 2. čTO HOdTO s 1. v 1.č.TO HOdTO, n. d.

21 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

22 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali poplno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

23 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

Slika 1: Zemljevid slovensko-hrvaške meje na območju Spodnjega Podravja z označbo mejnih prehodov in ovir (MORS, Ukaz, št. 804-03/253 z dne 4. 7. 1991).

V načrtu obrambe je bila preprečitev nasilne zasedbe teritorija območnega štaba. Načrt bojnega delovanja je temeljil na blokiranju objektov nasprotnika, »da ta ne more zapustiti svojih prostorov, ga oviramo in preprečujemo zasedbo vitalnih objektov na komunikacijah in v mestih Lenart in Ptuj.«²⁴ V povelju je poudarjeno oviranje komunikacijskih poti in zavarovanje severne meje z Republiko Avstrijo in tudi južne meje z Republiko Hrvaško. Za oviranje komunikacijske poti med Zagrebom in Mariborom je bil v pripravljenosti Odred za posebne namene v rajonu Tržec. V načrtu Odreda je bila izvedba blokiranja križišč na magistralni cesti, in sicer v naselju Hajdina z nalogo »oviranja premikov po komunikaciji Maribor–Podlehnik–Krapina in Ptuj–Kidričevo–Ptuj.«²⁵ Hkrati je bila v načrtu blokada na komunikacijski poti Videm–Ptuj, v primeru premikov enot JLA v smeri Varaždin–Ivanec–Lepoglava–Bednja–Trakošćan–Cvetlin–Leskovec–Videm–Ptuj.²⁶

24 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

25 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

26 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

Za postavitev barikad je bil aktiviran oddelek za *inženirijo*, in sicer za oviranje na smereh Maribor–Ptuj–Krapina (mejna kontrolna točka Gruškovje), Ptuj–Videm–Cvetlin (mejna kontrolna točka Leskovec), Ptuj–Borl–Cirkulane, Ptuj–Borl–Zavrč (mejna kontrolna točka Zavrč), Ptuj–Lenart, Lenart–Maribor in oviranje na letališču Moškajnci. Aktivirani so bili tudi Cestno podjetje Ptuj (CP Ptuj), Kmetijski kombinat, Agro Lenart, obrtniki in kmetje. Za postavitev barikad na območju Haloz je bilo z ukazom zadolženo CP Ptuj. Na trasi magistralne ceste Ptuj–Podlehnik–Krapina, natančneje na območju naselja Kozminci, je delovala premična skupina za oviranje, in sicer kot pretveza opravljanja »popravila« cestišča. Na območju naselja Podlehnik je bila predvidena skupina za oviranje kot krinka opravljanja »popravila« mostu na reki Dravinji. V smeri Ptuj–Videm–Cvetlin je bil predviden prekop cestišča pod pretvezo, da »cestišče drsi zaradi plazov«. ²⁷ Na vzhodnem delu Haloz je bila na cestni povezavi v smeri Ptuj–Borl–Zavrč predvidena ovira »okvarjenega« tovornega vozila na območju pod gradom Borl ali ovira umetnega plazu s stene gradu Borl. Prav tako so bile predvidene barikade na smeri Ptuj–Borl–Cirkulane s povzročanjem plazov na območju naselja Gradišče in Veliki Okič. S tem so bile predvidene barikade na vseh večjih cestnih povezavah na območju Haloz, ki so povezovale Spodnje Podravje s sosednjo Republiko Hrvaško. ²⁸

Ponoči 27. junija 1991 je koordinacijska skupina Republike Slovenije izdala ukaz:

Razpolagamo z informacijami iz različnih virov, naj bi enote JA, predvsem iz garnizonov Republike Hrvatske, tekom noči 27.06.1991 poskušale razrušiti kontrolne točke med RH [Republiko Hrvaško, op. a.] in RS [Republiko Slovenijo, op. a.]. Sprejmite ustrezne protiukrepe, v primeru uporabe sile branite objekte z orožjem (Hojs, 2014, 180).

Dne 27. junija 1991 so bile med 1.25 in 3.45 uro zjutraj podane prve informacije o morebitnih premikih vojaških enot in oklepnih vozil 32. mehanizirane brigade iz vojašnice v Varaždinu proti mejnim prehodom s slovensko Štajersko. Po dejanskem kasnejšem premiku enot proti Ormožu so bile te sprva zaustavljene z barikado na mostu in železnici, vendar so jo uspele popoldne istega dne prebiti. Eni od čet 32. mehanizirane brigade je bilo izdano povelje za premik na črti Varaždin–Ivanec–Lepoglava–Bednja–Trakošćan–Gruškovje. Ukaz je bil podan za premik ob 10. uri dopoldan, vendar do izvršitve premika na mejni prehod Gruškovje ni prišlo. Po pričevanju so prebivalce o morebitnem premiku enot JLA iz smeri Varaždina proti Zavrču in tudi v smeri proti Gruškovju obvestili po radiu – »Kolona oklepnih vozil se približuje mejnemu prehodu Gruškovje« (Stanonik & Uršič, 2011, 303). Tega dne so se enote JLA iz vojašnice

27 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

28 MORS, Povelje TO Območnega štaba za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo enot TO, brez številke in datuma.

Slika 2: Naslovnica lokalnega časnika (Tednik, 11. 7. 1991, št. 27).

Franc Rozman Stane (danes Kadetnica Maribor) premaknile proti Pesnici in Šentilju. S strani TO so bile blokirane vojašnice v Slovenski Bistrici, Murski Soboti in Ptuj. Na državni meji z Republiko Avstrijo je bil mejni prehod Šentilj obkoljen. Prehodi preko reke Mure so bili v Pomurju blokirani s strani TO. Po poročilu so enote in štabi TO »ves dan vodili bojne aktivnosti predvsem v smislu varovanja blokad, elastične obrambe smeri po katerih so se premikale sile JA [Jugoslovanske armade, op. a.] in varovanja mejnih prehodov«. ²⁹ Enota 77. OBM. ŠTO je blokirala vojašnico na Ptuj, hkrati pa so pripravili barikade na mostu čez reko Dravo na Ptuj, pod gradom Borl, Florijanu, Cvetlinu in Gruškovju. V poročilu je posebej izpostavljeno, da je enotam na terenu primanjkovalo protiklepnega orožja (Horvat, 2018, 15; Filipčič, 2015, 214; Stanonik & Uršič, 2011, 271, 303). ³⁰

Istega dne (27. junija 1991) je Miran Fišer, poveljnik 77. OBM. ŠTO izdal ukaz o aktivnem bojnem delovanju. Ukazano je bilo varovanje blokad, ki so preprečevale prehod enotam JLA iz smeri Varaždina preko Zavrča proti Ptuj in iz smeri Krapine preko Gruškovja proti Ptuj. Istočasno je povelje predvidevalo blokiranje prometnic na Ptuj, ki so vodile do vojašnice na Vičavi, in blokiranje vojaškega skladišča v Kidričevem. S posebnim ukazom je bila odrejena postavitev cestne ovire na območju Gruškovja – »v rajonu odcepa proti stari šoli v Gruškovju«. ³¹ Oviro sta zavarovala dva oddelka Protidesantskega voda, kar se nanaša tudi na ukaz št. 25 z dne 27. junija 1991. Kasneje je bila v naselju Gruškovje postavljena barikada iz tetraedrov. ³²

Dne 4. julija 1991 je bil, po aktiviranju dodatnih enot JLA z območja Hrvaške (Jastrebarsko) in potencialne možnosti dodatnega vdora enot s hrvaškega ozemlja, območnim štabom Murska Sobota, Ljutomer in Ptuj poslan ukaz o preprečitvi vdora »agresorjevih sil na ozemlje 7. PŠTO«. ³³ Odrejeno je bilo sodelovanje z organi ministrstva za notranje zadeve (MNZ) z namenom popolne kontrole na komunikacijskih poteh, ki vodijo s Hrvaške v Slovenijo in blokiranja mejnih prehodov »s ciljem onemogočiti vsak prehod meje«. ³⁴ Ukazano je bilo načrtovanje nadzora, oviranja in možnost bojnega udejstvovanja na podlagi načrta *Kamen*, ki je predvideval zavarovanje meje Republike Slovenije v štirih variantah. Posamezni PŠTO je moral zagotoviti najmanj en mejni prehod, kjer bi lahko bila možna neovirana komunikacija s sosednjimi državami. Če to ne bilo mogoče na že obstoječih mejnih prehodih, bi bil PŠTO primoran odpreti novega, ki bi to komunikacijo omogočal (Kladnik, 2021). Na območju 7. PŠTO sta bili za glavni točki nadzora določeni Mursko Središče in Ormož. Na območju Haloz so bile na podlagi tega načrta mejne kontrolne točke blokirane. ³⁵

29 MORS, Dnevno operativno poročilo za 27. 6. 1991, št. Z-804-03/221, 28. 6. 1991.

30 MORS, Dnevno operativno poročilo za 27. 6. 1991, št. Z-804-03/221, 28. 6. 1991.

31 MORS, Ukaz št. 25/6, št. VTSZ 25/6, 27. 6. 1991.

32 MORS, Ukaz št. 25, 27. 6. 1991; MORS, Ukaz št. 25/6, št. VTSZ 25/6, 27. 6. 1991; MORS, Dnevno bojno poročilo za 6. 7. 1991, št. VT SZ-804-03/271, 7. 7. 1991.

33 MORS, Ukaz št. 804-03/253, 4. 7. 1991.

34 MORS, Ukaz št. 804-03/253, 4. 7. 1991.

35 MORS, Ukaz št. 804-03/253, 4. 7. 1991.

Na območju Spodnjega Podravja so se enote TO omejile na izvajanje blokad in nadzora objektov v lasti JLA ter območja v njihovi okolici. Po besedah Fišerja je bil »uspeh [...] v dejstvu, da smo v celoti nevtralizirali nasprotnika, mu onemogočili gibanje po teritoriju in tako zmanjšali na minimum možnost uresničitve groženj uničenja mesta in

77. Obm. ŠTO
Ptuž

Št. VTSZ 25/6

Datum: 27. 06. 91

BREZ STOPNJE TAJNOSTI

VS
SZ

po fax-u

v. PDD - 1 reg. n. gruškanye

UKAZ št. 25/6

1) Cestno podjetje Ptuž postavi cestno oviro
v reg. n. oddelka proti stari cesti n. gruškanye.
Oviro zavezuje dva oddelka v PDD s primerno
razporeditvijo. Za odpiranje ognja zahtevajte
soglasje 77. Obm. ŠTO

Poveljnik
Miran Fišer

Slika 3: Ukaz št. 25/6, št. VTSZ 25/6 z dne 27. 6. 1991 (MORS).

povzročanja žrtev». ³⁶ Težišče obrambne aktivnosti je 77. OBM. ŠTO tekom vojne prenesel na varovanje novo formirane državne meje z Republiko Hrvaško na območju Haloz in transportnih koridorjev Zagreb–Krapina–Gruškovje–Maribor in Varaždin–Zavrč–Ptuj. Sočasno je bila organizirana obramba vseh vzporednih transportnih poti, ki bi omogočale možnost prestopa državne meje. V sodelovanju s Postajo milice Ptuj (PM Ptuj) so bile postavljene barikade, ki so onemogočale prost prehod ob morebitnih premikih vojaških enot JLA preko območja Haloz. ³⁷

DELOVANJE MILICE NA OBMOČJU HALOZ V ČASU VOJNE ZA OBRAMBO SUVERENOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE LETA 1991

V času osamosvojitvene vojne je bila milica v sodelovanju s TO zadolžena za opravljanje službe javne varnosti. Območje Spodnjega Podravja je pokrivala PM Ptuj, ki je sodila pod Upravo za notranje zadeve Maribor (UNZ Maribor). Območje Haloz sta pokrivala dva oddelka milice, in sicer oddelek milice Podlehnik in oddelek milice Gorišnica. Varnostne priprave milice ob razglasitvi samostojnosti Republike Slovenije so začele potekati že pred 25. junijem 1991. 23. junija je minister za notranje zadeve Igor Bavčar ukazal izvedbo 50 % mobilizacije milice oziroma vojnih organizacijskih enot milice (VEM), ki se je začela izvajati istega dne ob 22. uri. Naslednji dan, 24. junija 1991, je bila izvedena stoo odstotna mobilizacija rezervistov miličnikov VEM. Ob razglasitvi samostojnosti je milica na mejnih prehodih izobesila slovenske zastave in namestila nove table samostojne Republike Slovenije. Junija 1991 so bili v krajevni dvorani v naselju Podlehnik nastanjeni pripadniki enot VEM. Slednja je bila sestavljena iz vseh redno zaposlenih miličnikov oddelka milice Podlehnik, pridružili so se jim še rezervni miličniki od drugod. Ob sklicu enot VEM je istočasno prišlo do mobilizacije osnovnih sredstev, kamor so bila uvrščena tovorna vozila, terenska vozila, cisterne, mehanizacija itd. O osnovnih sredstvih so oddelki milice imeli že vnaprej pripravljene evidence, zato so lahko na zbirno lokacijo poslali kurirja za prevzem določenega sredstva (Ferne & Ploj, 2018, 329; Kokol, 2021).

Na južni državni meji je bilo vzpostavljenih osem mejnih kontrolnih točk (MKT), ki so začasno prevzele nalogo mejnih prehodov. »Namen MKT je bil svetu pokazati, da ima slovenska oblast dejanski nadzor nad celotnim svojim ozemljem« (Ferne, 2018, 351). V *Uradnem listu SFRJ* je jugoslovanski politični vrh 25. junija 1991 izdal *Odredbo o prepovedi vzpostavljanja tako imenovanih mejnih prehodov znotraj ozemlja SFRJ* in *Odredbo o odstranitvi že vzpostavljenih mejnih prehodov* (UL SFRJ, 47/1991, 726). V noči na 26. junij 1991 je slovenska milica okrepila varovanje na novo vzpostavljenih kontrolnih točkah na meji. Na MKT so poslali okrepite s strani

36 MORS, Informacija o stanju in aktivnosti TO na območju Občine Ptuj v času ob razglasitvi neodvisne Slovenije, 16. 7. 1991.

37 MORS, Informacija o stanju in aktivnosti TO na območju Občine Ptuj v času ob razglasitvi neodvisne Slovenije, 16. 7. 1991.

Slika 4: Enota PEM na MKT Gruškovje (Policijsko veteransko društvo Sever Maribor).

posebnih enot milice (PEM) z namenom zavarovanja na novo postavljenih simbolov samostojne države (Ferme & Ploj, 2018, 342; Ferme, 2018, 354). Po poročanju časnika *Delo* je Bavčar na tiskovni konferenci 26. junija 1991 v Ljubljani podal slovenski vidik miroljubne rešitve odnosov z Jugoslavijo: »da [Slovenija, op. a.] sile prva ne bo uporabila, saj bi vsaka uporaba sile zmanjšala možnost za nadaljnje sporazumevanje o odnosih v Jugoslaviji« (Partljič, 1991, 3).

Na območju Haloz je bila vzpostavljena MKT Gruškovje, kamor so bili po razglasitvi samostojnosti poslani miličniki Postaje prometne milice Maribor kot pripadniki oddelka PEM. Delo na mejni točki je vodil Robert Bratkovič, ki je bil namestnik komandirja PM Ptuj. Na zgornji fotografiji (Slika 4) so Anton Vinko, Iztok Roškarič, Miran Mesarič, Slavko Brečko, Zlatko Kšela in Mirko Šimenko. Zraven naštetih so bili v oddelku PEM še Janko Špic, Marko Logar, Štefan Lovrec, Bogdan Manfred in vodnik službenega psa Vojko Spevan (Pahernik, 2011, 171).

Skozi MKT Gruškovje je bil tekom vojne promet zaustavljen, izjema so bila le reševalna vozila. Preko kontrolne točke so iz Hrvaške prihajali oficirji in vojaki slovenske narodnosti, ki so dezertirali iz JLA. Miličnike MKT Gruškovje je eden izmed dezertarjev obvestil o nameri JLA glede uničenja vseh MKT na meji s Hrvaško. Naslednji dan, 28. junija 1991 je odsek magistralne ceste preletelo letalo, ki je po poročanju miličnikov prebilo zvočni zid nad MKT. Šlo je za eno izmed letal, ki so obstreljevala Štrihovec in Šentilj. Prav tako so o preletih letal nad območjem Haloz poročali številni krajan, nekaj teh pa je zbranih tudi v zapisih spominov na osamosvojitveno vojno (Pahernik, 2011, 172; Stanonik & Uršič, 2011, 469, 477; Keček, 2011, 118).

Na dan razglasitve slovenske samostojnosti, 26. junija 1991, so se z namenom ohranjanja sodelovanja in dobrih odnosov na MKT Gruškovje srečali predstavniki občine Ptuj in občine Krapina iz Republike Hrvaške. S strani občine Ptuj sta se srečanja udeležila Vojteh Rajher (predsednik občinske skupščine) in Branko Brumen (predsednik izvršnega sveta občine Ptuj), s strani občine Krapina pa Ivan Jarnjak (predsednik občinske skupščine) in Milan Jurinjak (predsednik izvršnega sveta občine Krapina). Po srečanju so se skupaj udeležili tudi slovesnosti ob razglasitvi slovenske samostojnosti na Ptuj.³⁸

27. junija 1991, sočasno z ukazom poveljnika 7. OBM. ŠTO Fišerja, so bili tudi miličniki PM Ptuj zadolženi za postavitve cestnih barikad, in sicer v naselju Spuhlja (nevarnost morebitnega premika enot JLA s smeri Varaždin–Zavrč–Ptuj) in v naselju Stanošina (nevarnost morebitnega premika enot JLA preko Gruškovja po magistralni cesti Zagreb–Maribor). »Vse barikade so se postavljale zaradi gibanja oklepnih vozil iz smeri Varaždina v smeri proti Ptuj«. ³⁹ Zaradi sočasnih postavitve barikad TO in milice, so bile cestne povezave z Republiko Hrvaško na območju Haloz dobro blokirane in so preprečevale prehod meje.⁴⁰

Odsek magistralne ceste Zagreb–Maribor so miličniki PM Ptuj in oddelka milice Podlehnik zavarovali s postavitvami cestnih barikad. Prva barikada je bila postavljena na mostu pred mejno črto z Republiko Hrvaško (na območju današnjega mednarodnega mejnega prehoda Gruškovje). Sestavljena je bila iz tovornih vozil in traktorjev. Druga barikada je bila v bližini MKT Gruškovje⁴¹ in je bila sestavljena iz tovornih vozil. Tretja cestna barikada je bila pomaknjena še nekoliko v notranjost, in sicer v neposredno bližino Petrol Motela Podlehnik⁴² in je bila prav tako sestavljena iz tovornih vozil. Pri postavitvi barikad so miličnikom pomagali tudi civilisti, in sicer člani gasilskega društva in krajani – lastniki tovornih vozil, kmetijskih strojev in druge težke mehanizacije primerne za oblikovanje barikad (Pahernik, 2011, 171; Kojc, 2021; Hren, 2021).

Iste dne, ko je bil izdan ukaz o postavitvi barikad (27. junija 1991), se je ob 17.50 uri zgodil prelet treh vojaških helikopterjev iz smeri naselja Spuhlje na Ptuj-skem polju proti naselju Podlehnik v Halozah. Po besedah Viktorja Kokola, ki je bil namestnik komandirja oddelka milice Podlehnik in zadolžen za organizacijo obrambe enot milice na tem območju Haloz, so na območju zahodno od magistralne ceste v neposredni bližini naselja Podlehnik enote JLA z vojaškim helikopterjem izvedle prelet na območju naselja Gorca (Kokol, 2021). Prelet so izvedli trije helikopterji z oznako Rdečega križa. Obstajajo predvidevanja, da so enote JLA uporabile oznako

38 Tednik, 4. 7. 1991: Srečanje na meji, 9.

39 MORS, Informacija o dogodkih v Ptuj po osamosvojitvi, št. 01-129/91, 14. 7. 1991.

40 MORS, Informacija o dogodkih v Ptuj po osamosvojitvi, št. 01-129/91, 14. 7. 1991.

41 Pri tem opozarjamo, da Mednarodni mejni prehod Gruškovje ni na isti lokaciji, kot je bila nekdaj MKT Gruškovje. V obdobju izgradnje avtoceste med mejnima prehodoma je bila infrastruktura slovenskega mejnega prehoda pomaknjena južneje, v bližino tedanjega mejnega prehoda Macelj (Kokol, 2021).

42 Petrol Motel Podlehnik je bil v sklopu izgradnje odcepa Podravske avtoceste med Draženci in Mednarodnim mejnim prehodom Gruškovje porušen. Na tem območju je bilo izgrajeno novo avtocestno postajališče s pripadajočo infrastrukturo (Grabrovec, 2017).

kot krinko za izvidnico terena.⁴³ Takšna domnevanja so podkrepila dejstva, da skozi naselje poteka transportni koridor in je v neposredni bližini MKT Gruškovje, hkrati pa je bil v Osnovni šoli Podlehnik kratek čas nastanjen del pripadnikov prvih slovenskih nabornikov iz učnega centra v Pekrah, ki so jih varovali miličniki oddelka milice Podlehnik (Kokol, 2021; Vaupotič, 2021).

Minister za obrambo Republike Slovenije Janez Janša je 8. julija 1991 pozval Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo v Beogradu o nadaljnjem prijavljanju letov čez ozemlje Slovenije. »Zaradi pogostih preletov helikopterjev z oznako RK [Rdečega križa, op. a.], ki pristajajo v vojašnicah in zaradi zlorab znaka RK«,⁴⁴ je ministrstvo zahtevalo prijavljanje preletov in pristankov na podlagi Ženevske konvencije z 12. avgusta 1949. Hkrati so bili jugoslovanski organi opozorjeni, da če se obvestila ne bo upoštevalo, Republika Slovenija ne bo prevzemala odgovornosti za njihovo varnost.⁴⁵

Ker je JLA leta 1990 poskušala razorožiti TO, so v slovenski milici pričakovali podoben poskus razorožitve. Odločili so se za akcijo preselitve rezerv orožja in streliva na različne tajne lokacije. Na območju Spodnjega Podravja je milica priskrbel tudi orožje za protiletalsko delovanje iz vojaškega skladišča JLA v Ložnici, ki ga je nato preselila v tajna skladišča, večinoma na območje Haloz (Ploj, 2018, 332–333).⁴⁶ Oddelek milice Podlehnik je imel na območju krajevne skupnosti Podlehnik organizirana tajna skladišča orožja. Prvo skladišče je bilo locirano v naselju Sedlašek. Dva skladišča orožja sta bila locirana v naselju Dežno pri Podlehniku. Največje skladišče orožja oddelka milice Podlehnik pa je bilo v naselju Majski Vrh. Prav tako je bilo na tem delu Haloz skladišče orožja TO, in sicer v naselju Stanošini, kjer so hranili pehotno orožje in strelivo 7. OBM. ŠTO (Ploj, 2018, 332–333; Čuš, 2006, 44; Debeljak, Pozvek & Truden, 2013, 48; Žgeč, 2021).

Zraven delovanja milice in TO na območju Haloz je tudi civilno prebivalstvo pripomoglo k organiziranosti in lažjemu delovanju na področju obrambe meje. V času vojne so bili prebivalci mejnih območij pozvani k večji pozornosti na dogajanje, saj po mnenju Viktorja Kokola »mejo varujejo občani« (Kokol, 2021). V poročilu delovanja milice je komandir PM Ptuj Milan Čuš izpostavil, da so bili v času vojne odnosi med milico in občani dobri, kar najverjetneje potrjuje dejstvo »da smo bili vsi na eni strani in smo popolnoma enako tudi razmišljali. Lahko rečemo, da nas ni nihče pustil na cedilu, kar je zelo dobra garancija za delo v bodoče.«⁴⁷ Ob koncu osamosvojitvene vojne je Skupščina občine Ptuj izrekla javno priznanje in zahvalo tako enotam TO in milice, oddelku za ljudsko obrambo, ptujski bolnišnici in podjetjem, kot tudi krajevnim skupnostim in njihovim krajanom (Skupščina občine Ptuj).

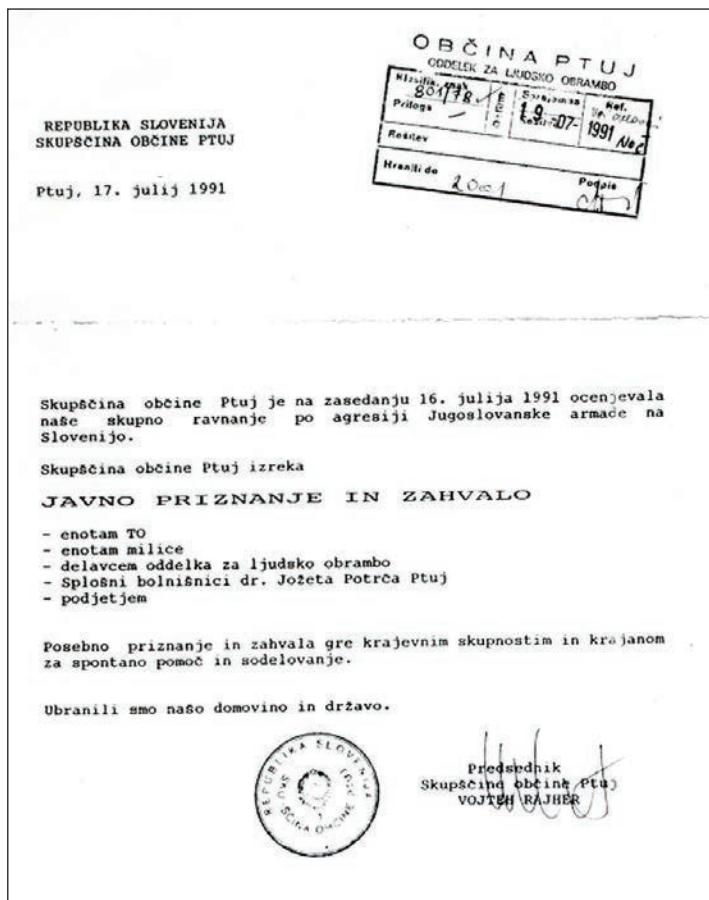
43 Podobna situacija se je odvila 6. julija 1991 na Ptuj, ko je vojaški helikopter z oznako Rdečega križa pristal v notranjosti vojaškega objekta na Potrčevi cesti na Ptuj. Glede na izvidnice je bilo zabeleženo, da so s helikopterja raztovarjali kartonske škatle in večje črne torbe z neznano vsebino. Kasneje je isti helikopter preletaval mesto Ptuj približno 20 minut (MORS, Informacija o dogodkih v Ptuj po osamosvojitvi, št. 01-129/91, 14. 7. 1991).

44 MORS, Odobritve poletov – dopolnilo dopisa, št. 1786, 7. 7. 1991.

45 MORS, Odobritve poletov – dopolnilo dopisa, št. 1786, 7. 7. 1991.

46 Izjema je skladišče orožja PM Ptuj, ki je bilo v naselju Jiršovci (Destrnik) (Ploj, 2018, 332–333).

47 MORS, Informacija o dogodkih v Ptuj po osamosvojitvi, št. 01-129/91, 14. 7. 1991.

Slika 5: Javno priznanje in zahvala Skupščine občine Ptuj (Zbrali smo pogum).

Po podpisu Brionske deklaracije 7. julija 1991 so se enote JLA vrnile v vojašnice, kasneje pa je predsedstvo SFRJ na seji 19. julija 1991 odločilo, da se umaknejo z območja Republike Slovenije. Kljub temu sta Republiški sekretariat za ljudsko obrambo in Republiški štab za Teritorialno obrambo izdala povelje za obrambno operacijo v primeru agresije JLA na Republiko Slovenijo. »Za štab vrhovnega poveljstva nasprotnika [JLA, op. a.] je ta odločitev sprejemljiva samo v toliko, da se umik izvrši, po umiku pa je pričakovati ponovno agresijo pod drugačnimi [...] veliko težjimi pogoji.«⁴⁸ Opozorili so, da želi

48 MORS, Povelje za obrambno operacijo v primeru agresije JA na Republiko Slovenijo, št. DS 848/43, 27. 8. 1991.

jugoslovanski vojaški vrh ob podpori vlade »za vsako ceno [...] enotno Jugoslavijo«. ⁴⁹ V povelju je bila za območje severovzhodne Slovenije ponovno izpostavljena možnost napada 32. brigade iz vojašnice v Varaždinu.

Teritorialna obramba ima v primeru ponovnega napada na R Slovenijo nalogo izvesti oboroženi boj že od samega začetka na celotnem območju R Slovenije z vsemi silami in [...] [sredstvi, op. a.] v bojnem sodelovanju z organi za NZ [notranje zadeve, op. a.]. ⁵⁰

Obramba Slovenije bi v primeru ponovnega napada težila na oviranju prodora na slovensko ozemlje. Odrejeno je bilo, da se morajo vse bojne aktivnosti odvijati v skladu z določili mednarodnega vojnega in humanitarnega prava. ⁵¹

Ko je vojna za Slovenijo počasi dobivala svoj epilog, je tudi na območju Spodnjega Podravja življenje postopoma prehajalo v nove tirnice. Dne 30. septembra 1991 je ministrstvo za obrambo prevzelo vojašnico na Ptuj. Kot je navedeno v poročilu, je prevzem objektov potekal brez težav. Po popisu inventarja je bila vojašnica po zapustitvi enot JLA v zelo slabem stanju. Objekti so bili slabo vzdrževani, oprema pa demontirana. Kot zanimivost lahko izpostavimo, da so bili demontirani tudi umivalniki. Na podlagi poročila sklepamo, da je bil cilj jugoslovanske vojske osiromašiti vojaške objekte in takšne predati novi slovenski oblasti. ⁵² Izvršni svet skupščine Republike Slovenije je 6. oktobra 1991 določil mejne prehode na novi državni meji s sosednjo Hrvaško z *Odlokom o določitvi mejnih prehodov za mednarodni, meddržavni in obmejni cestni in železniški promet na meji z Republiko Hrvaško*. Na območju Haloz sta bila za prehajanje državne meje določena dva mejna prehoda za mednarodni cestni promet, in sicer Gruškovje in Zavrč. Prav tako je bil na novo vzpostavljen mejni prehod za obmejni cestni promet v Leskovcu (UL RS, 1991, 563).

SKLEP

Meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško je na območju Haloz stara in v naravi težko zaznavna. Ker meja v preteklosti kot takšna fizično ni obstajala in je bil mejni prostor prosto prehoden, je bilo po osamosvojitvi s strani Slovenije pomembno formiranje in varovanje meje. JLA pa je nasprotno temu imela oblikovan načrt prodora na slovensko ozemlje iz Hrvaške, zato je bilo območje ob slovensko-hrvaški meji še toliko pomembnejše za izid oboroženega spopada.

49 MORS, Povelje za obrambno operacijo v primeru agresije JA na Republiko Slovenijo, št. DS 848/43, 27. 8. 1991.

50 MORS, Povelje za obrambno operacijo v primeru agresije JA na Republiko Slovenijo, št. DS 848/43, 27. 8. 1991, št. DS 848/43.

51 MORS, Povelje za obrambno operacijo v primeru agresije JA na Republiko Slovenijo, št. DS 848/43, 27. 8. 1991, št. DS 848/43.

52 MORS, Poročilo o prevzemu kasarne Ptuj, št. 804-08/109, 30. 9. 1991; UL RS, št. 1/91-I, 6. 10. 1991, str. 563.

Na območju Haloz so v pripravi na vojno in med njo aktivno delovale enote TO in milice. Glavnino vojnega udejstvovanja je predstavljala obramba meje in postavitve barikad. Prehodi državne meje so bili tako na cestnih povezavah v Halozah dobro blokirani in utrjeni. Poleg tega pa ne gre zanemariti še dejstva, da je bila v času vojne formirana mejna kontrolna točka Gruškovje, ki še danes zraven mejnega prehoda Obrežje predstavlja pomembno prehodno točko slovensko-hrvaške meje. Zraven tega pa sta bila na južni meji v Halozah formirana še dva mejna prehoda, Zavrč in Leskovec.

Do bojnih aktivnosti na območju Haloz v času vojne za obrambo slovenske suverenosti ni prišlo, kar lahko pripišemo predvsem naravnogeografskim značilnostim pokrajine, katera je sama po sebi nudila možnosti za postavitve barikad, kar so dodobra izkoristile slovenske oborožene sile. Ker pa skozi Haloze poteka Pyhrnska smer, ki je del X. evropskega koridorja, je obstajala nevarnost vdora enot JLA po tej trasi. Po premiku enot JLA v smeri proti Ormožu je ena izmed enot 32. brigade JLA v Varaždinu dobila ukaz za premik v smeri Ivanca proti Gruškovju. Prav tako je obstajala možnost uničenja novih mejnih kontrolnih točk na mejni črti med Slovenijo in Hrvaško. Pri tem se postavlja vprašanje, zakaj je najpomembnejši transportni koridor v tem delu Slovenije, ki direktno povezuje mednarodni mejni prehod Gruškovje z mejnim prehodom Šentilj, v času vojne za Slovenijo ostal nedotaknjen? Vsekakor je dejstvo, da je Ormož, ki je bil na tem delu Slovenije prvi neposredno napaden, v bližini Varaždina in je teritorij naravnogeografsko lažje dostopen kakor Haloze. Ne gre pa zanemariti, da bi najverjetneje prišlo do prodora enot JLA tudi preko Haloz v smeri Gruškovja proti Mariboru, če bi vojna agresija trajala dalj časa. Vse to pa bo možno ugotoviti, ko bodo dostopni arhivi JLA iz tega obdobja.

Na podlagi ugotovitev pričujočega članka torej ne smemo zanemariti dejstva, da je h končnemu uspehu slovenske osamosvojitve pripomogel celoten narod, ki je v vseh delih Slovenije aktivno prispeval k obrambi domovine, tudi v Halozah.

EVENTS IN THE HALOZE REGION DURING THE WAR FOR THE DEFENCE OF THE SOVEREIGNTY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1991

Petra GRABROVEC

Study Centre for National Reconciliation, Tivolska cesta 42, 1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: petra.grabrovec@scnr.si

Špela CHOMICKI

Study Centre for National Reconciliation, Tivolska cesta 42, 1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: spela.chomicki@scnr.si

Tomaž KLADNIK

Slovenian Army, Engelsova 15, Kadetnica, 2111 Maribor, Slovenia

e-mail: tomazkladnik7@gmail.com

SUMMARY

With the death of Josip Broz Tito in 1980 began the process of the slow decline of the Yugoslav state, which had been anything but peaceful and economically strong in its last decade. Tense relations among Yugoslav nations escalated during the 1980s and at the turn of the decade triggered a series of dominoes that led to the disintegration of a country marked by a war of aggression. Until the second half of the 1980s, Slovenians advocated a more compromising policy towards Belgrade, but this gradually reversed in the second half of the 1980s. Slovenian politics then began to advocate the democratisation of political, cultural and economic life. In the early 1990s, Slovenians unanimously decided that they wanted their own state entity outside the Yugoslav framework. Later, they began to gradually build the path to independence, which took place on 25 June 1991. Even before then, foreign media reported that Yugoslavia was one of the three crisis hotspots in the world at that time. The latter was undoubtedly confirmed by the military intervention of the Yugoslav authorities, which tried their utmost to preserve the former common state. At the end of June 1991, units of the Yugoslav People's Army marched from their barracks towards the border crossings with neighbouring countries, but were met with resistance from the Slovenian Territorial Defence and the Militia (police). After independence, the protection of the new state border between Slovenia and Croatia became strategically important in the Haloze region. The hilly area of Haloze is bounded to the north by the hydrological boundary of the Dravinja and Drava rivers, while the southern provincial boundary meets the Croatian Zagorje. As the border is barely perceptible in nature, the need for physical protection was great at the time of independence. The border protection was carefully planned by the Territorial Defence Regional Headquarters and the Militia. Security was formed for individual units on individual routes. At the same time, barricades were set up on major road links with the neighbouring country. The defence plan was based on preventing the violent occupation of the territory of the Area Regional Headquarters. On 27 June 1991, when the Yugoslav People's Army began to move towards Slovenian borders, an order was issued by the Coordination Group of the Republic

of Slovenia to defend the border checkpoints on the Slovenian-Croatian border. In this case, there was a possibility of Yugoslav troops invading the Haloze area, via Zavrč and Gruškovje. As no major combat activities took place in the area of Lower Podravje during the War of Independence, the focus of territorial defence activity was on the protection of the southern border and transport corridors (Zagreb-Krapina-Gruškovje-Maribor and Varaždin-Zavrč-Ptuj). In addition to Territorial Defence, there was also a Slovenian Militia on standby in the Haloze area. The focus of Militia activity was the establishment of new border checkpoints at the state border between the Republic of Slovenia and the Republic of Croatia. At the same time, the Militia's defence activity was complemented by Territorial Defence activities: the Militia actively participated in the surveillance of the border line. In the area of the Podlehnik Militia Department, the reservists of the war of the organizational units of the Militia on standby were accommodated. The Militia was also responsible for protecting the transport corridor, the so-called 'Pyhrn route', which is part of the European Transport Corridor X. At the beginning of July 1991, the Minister of Defence, Janez Janša, called on the Federal Secretariat for People's Defence in Belgrade to continue reporting flights into Slovenia, as at that time there were frequent overflights by military helicopters under the guise of the Red Cross and the misuse of this sign. A similar situation occurred in the Haloze area, where three Red Cross helicopters flew over on 27 June 1991. Most probably they were overflights to reconnoitre the terrain, similar to the one over the town of Ptuj. This interpretation was also supported by the fact that a part of the first Slovenian conscripts from the training centre in Pekre was accommodated for a short time in the Podlehnik Primary School. During the war, the civilian population was also called upon to defend and protect the national border in the Haloze area. The reports on the Militia's activities highlighted the good relations between the Militia and the citizens, especially in order to achieve the common goal of defending the independent Republic of Slovenia and restoring peace.

Key words: Slovenian War of Independence, Haloze, Slovenian southern border, border checkpoints, Slovenian Territorial Defence, Militia

VIRI IN BIBLIOGRAFIJA

- Bolfek, Boris (2011):** Teritorialna obramba Socialistične Republike Slovenije. V: Kladnik, Tomaž (ur.): Vojaška obramba Slovenije: 1990–1991. Ljubljana, Defensor, 21–91.
- Bukovnik, Anton & Biserka Debeljak (2006):** Organi za notranje zadeve v zaščiti procesov osamosvajanja Republike Slovenije. V: Urbanc, Nataša (ur.): Enotni v zmagi: osamosvojitve Slovenije. Ljubljana, Nova revija, 155–170.
- Chomicki, Špela & Petra Grabrovec (2023):** Viri iz obdobja slovenske osamosvojitve – predstavitev in problematika arhivskih virov. Moderna arhivistika, 6, 2, 282–292.
- Čepič, Zdenko (2005a):** Gospodarska kriza. V: Fischer, Jasna (ur.): Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992. Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 1151–1153.
- Čepič, Zdenko (2005b):** Volitve aprila 1990. V: Fischer, Jasna (ur.): Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992. Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 1283–1290.
- Čoh Kladnik, Mateja & Jelka Piškurić (2024):** Kazen naj obsojenca prevzgoji: kazenske ustanove v Ljubljani in okolici, 1945–1954. Ljubljana, Študijski center za narodno spravo.
- Čuš, Milan (2006):** Aktivnost milice. V: Merc, Janez (ur.): Ptuj in leto 1991: zbornik pričevanj, spominov in dokumentov. Ptuj, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo, 43–44.
- DARS (2024):** A4 Slivnica – Gruškovje. https://www.dars.si/Zgodovina_gradnje/A4_Slivnica_-_Gruskovje?zid=177 (zadnji dostop: 2024-11-12).
- Debeljak, Biserka, Pozvek, Anton & Božidar Truden (2013):** Tajna skladišča orožja v letih 1990–1991. Ljubljana, Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Ferne, Jurij & Mirko Ploj (2018):** Uprava za notranje zadeve 1990–1991. V: Ogrinc, Venčeslav (ur.): Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja. Ljubljana, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, 337–342.
- Ferne, Jurij (2018):** Mejne kontrolne točke. V: Ogrinc, Venčeslav (ur.): Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja. Ljubljana, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, 351–355.
- Ficko, Gregor (ur.) (2014):** Ceste na Slovenskem skozi čas. Ljubljana, DRC: Družba za raziskave v cestni in prometni stroki Slovenije.
- Filipčič, Rok (2015):** Gornja Radgona – slovenski Vukovar? Bojni dogodki med obrambno vojno leta 1991 v Gornji Radgoni. Prispevki za novejšo zgodovino, 55, 1, 209–225.
- Gabrič, Aleš (2005a):** Zaostrenost mednarodnih odnosov. V: Fischer, Jasna (ur.): Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992. Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 1165–1174.

- Gabrič, Aleš (2005b):** Politična kriza. V: Fischer, Jasna (ur.): Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992. Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 1148–1151.
- Grabrovec, Petra (2017):** Pomen prometne dostopnosti za razvoj podjetništva v občini Podlehnik. GEOum: revija študentov geografije Univerze v Mariboru, 1, 1, 64–73.
- Guštin, Damijan (2010):** Teritorialna obramba – vojaška potreba in politični projekt 1968/1988. V: Čepič, Zdenko (ur.): Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988. Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 279–295.
- Guštin, Damijan (2011):** Oborožene sile Republike Slovenije v prelomnem trenutku: nacionalna obramba – dosežek samostojne slovenske države? V: Ferenc, Mitja (ur.): Osamosvojitve 1991: država in demokracija na Slovenskem v zgodovinskih razsežnostih. Ljubljana, Znanstvena založba filozofske fakultete, 253–264.
- Hojš, Aleš (ur.) (2014):** Vojna za Slovenijo. Ljubljana, Nova obzorja.
- Horvat, Branko (1985):** Jugoslovensko društvo v krizi: kritički ogledi i prijedlozi reformi. Zagreb, Globus.
- Horvat, Mladen (2018):** Gradivo za študijo primera oboroženega spopada na terenu: Potek vojne za Slovenijo 1991 na smeri Ormož – Gornja Radgona. Ljubljana, Zveza veteranov vojne za Slovenijo.
- Hren, Ivan (2021).** Ustno izporočilo. Zapis pri avtorju.
- Kladnik, Tomaž (2007):** Slovenska vojska v službi domovine. Ljubljana, Defensor.
- Kladnik, Tomaž (2008):** 40 let ustanovitve Teritorialne obrambe Slovenije. Skozi 40 let izhajanja revije Obramba. Ljubljana, Defensor.
- Kladnik, Tomaž (2021):** Kamen, Načrt. <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/kamen-nacrt/> (zadnji dostop: 2023-10-10).
- Kladnik, Tomaž (2021):** Nastajanje slovenskih oboroženih sil. Dileme: razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine, 5, 1, 163–186.
- Kladnik, Tomaž (2022):** Maribor in nastanek oboroženih sil samostojne in demokratične Slovenije. Studia Historica Slovenica, 22, 2, 503–546.
- Kojc, Stojan (2021).** Ustno izporočilo. Zapis pri avtorju.
- Kokol, Viktor (2021).** Ustno izporočilo. Zapis pri avtorju.
- Lazarevič, Žarko & Marta Rendla (2022):** Gospodarska ozadja jugoslovanske krize osemdesetih let 20. stoletja. Studia Historica Slovenica, 22, 2, 343–370.
- Lorenci, Janko (1991):** Aksiom neodvisnosti, Delo, 24. 12. 1990, 298, 1.
- MORS – Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije,** Stalna zbirka dokumentarnega gradiva.
- Osojnik, Janez (2022):** Predlog Socialistične stranke Slovenije oktobra 1990 za izvedbo plebiscita o samostojnosti Republike Slovenije in odzivi nanj v Sloveniji. Studia Historica Slovenica, 22, 2 463–502.
- Osojnik, Janez (2023):** Demosova plebiscitna pobuda: analiza spominske literature in dogajanje konec oktobra in v začetku novembra 1990. Annales, Series Historia et Sociologia, 33, 3, 527–536.

- Ozmec, Martin (1991):** Naša velika zgodovinska resnica. *Tednik*, 4. 7. 1991, 26, 8.
- Pahernik, Miran (2011):** Mejna kontrolna točka Gruškovje – Vojna v dolini miru. V: Ploj, Mirko (ur.): *Miličniki v bran domovini*. Maribor, Policijsko veteransko društvo Sever, 171.
- Partljič, Slava (1991):** Če bo treba, bo slovenska policija mejne prehode branila tudi s silo. *Delo*, 27. 6. 1991, 149, 3.
- Pesek, Rosvita (2007):** Osamosvojitve Slovenije. *Ljubljana, Nova revija*.
- Piškuric, Jelka (2021):** Vzdušje poplebiscitnih dni: kratek vpogled v medijsko poročanje na prelomu med letoma 1990 in 1991. *Dileme: Razprave o vprašanih sodobne zgodovine*, 5, 1, 65–87.
- Piškuric, Jelka (2022):** Vsakdanje življenje Slovencev ob koncu osemdesetih let. *Studia Historica Slovenica*, 22, 2, 547–582.
- Ploj, Mirko (2018):** Vloga milice v manevrski strukturi narodne zaščite. V: Ogrinc, Venčeslav (ur.): *Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja*. Ljubljana, Zveza veteranov vojne za Slovenijo.
- Repe, Božo (2022):** Slovensko-srbski konflikt v osemdesetih letih. *Studia Historica Slovenica*, 22, 2, 305–342.
- Skupščina občine Ptuj (1991):** Zbrali smo pogum. Javno priznanje in zahvala. <https://www.zbralismopogum.si/vojna3.html> (zadnji dostop: 2023-09-29).
- Stanonik, Marija & Irena Uršič (ur.) (2011):** Moški na položajih, ženske v strahu, otroci na češnjah: zbirka spominov na obrambo samostojne Slovenije leta 1991. Ljubljana, Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije – Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.
- Stojanov, Veso (1990):** Bo konec leta plebiscit o samostojni Sloveniji? *Delo*, 13. 11. 1990, 265, 1.
- Šela, Ana & Darko Friš (2017):** Nova revija v primežu Službe državne varnosti. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 27, 4, 807–836.
- Šela, Ana (2022):** Delovanje slovenske službe državne varnosti v osemdesetih letih 20. stoletja. *Acta Histriae*, 30, 4, 1137–1158.
- Štih, Peter, Simoniti, Vasko & Peter Vodopivec (2016):** Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja. Ljubljana, Modrijan.
- Taškar, Jasna (1990a):** Slovenci so v vrstah na voliščih odpirali novo stran zgodovine. *Delo*, 9. 4. 1990, 83, 1.
- Taškar, Jasna (1990b):** Štart volilne tekme. *Delo*, 9. 1. 1990, 6, 1.
- Tednik. Ptuj, Radio – Tednik, 1961–2003.**
- Torkar, Blaž (2011):** Teritorialna obramba na Severnem Primorskem in priprave na osamosvojitve. V: Kladnik, Tomaž (ur.): *Vojaška obramba Slovenije: 1990–1991*. Ljubljana, Defensor, 357–395.
- UL RS – Uradni list Republike Slovenije, 1990–1992.**
- UL SFRJ – Uradni list Socialistične federativne republike Jugoslavije, 1991.**
- UL SRS – Uradni list Socialistične Republike Slovenije, 1989–1990.**
- Valič Zver, Andreja (2013):** Demos: Slovenska osamosvojitve in demokratizacija. Maribor – Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni inštitut dr. Franca Kovačiča – Študijski center za narodno spravo.

Valič Zver, Andreja (ur.) (2021): Zmagoslavno leto: osamosvojitvena zgodba naše države Slovenije. Ljubljana, Družina.

Vaupotič, Konrad (2021). Ustno izporočilo. Zapis pri avtorju.

Zbrali smo pogum – <http://www.zbralismopogum.si/> (zadnji dostop: 2024-11-12).

Zupančič, Jernej (2018): Identiteta Spodnjega Podravja. V: Lampič, Barbara & Rebernik Dejan (ur.): Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 9–21.

Žgeč, Vlado (2021). Pisno izporočilo. Zapis pri avtorju.